

ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Элчибекзода Баҳригул Идибек дар мавзуи «Масъалаи инсон дар таълимоти Фаҳриддини Розӣ», барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 09.00.03. – Таърихи фалсафа пешниҳод гардидааст.

Масъалаи инсоншиносӣ қисми муҳимтарини донишҳои фалсафӣ буда, аз қадим тавачҷуҳи на танҳо файласуфон, балки дигар намояндагони илму адабро низ ба худ ҷалб намудааст. Омӯзиши табиат ва моҳияти инсон гарчанде мураккаб ва пачида ба назар расад, вале таҳқиқи он барои муҳаққон ошкорсозандаи бисёр ҷанбаҳои норавшани ҷавҳари ҳуди инсон аст. Агар ҷӣ имрӯз баробари фалсафа дигар соҳаҳои илм ба омӯзиши ҷанбаҳои гуногуни инсон машғуланд, вале ба ошкор сохтани моҳият ва табиати инсон танҳо илми фалсафа, ба хусус антропология мепардозад. Чун ки инсонро ҳамчун мавҷуди мураккаби антропобиосотсиогенезӣ маҳз ин илм меомӯзад. Мавзуи кори таҳқиқоти Элчибекзода Баҳригул Идибек, ки зери унвони «Масъалаи инсон дар таълимоти Фаҳриддини Розӣ» номгузорӣ шудааст, бо қисматҳои таркибияш марбути мавзӯҳои соҳаи антропология буда, доир ба моҳияту табиати инсон, нерӯҳои ботинии он ва ғайра равона гардидааст.

Ҳарчанд Фаҳриддини Розӣ дар таърихи фалсафаи тоҷик ҳамчун намояндаи барҷастаи каломи исломӣ шинохта шудааст, вале масъалаи инсонро муаллифи автореферат Элчибекзода Баҳригул Идибек аз нигоҳи фалсафӣ ва ратсионализми динӣ дар таълимоти ӯ баррасӣ намудааст, ки ин яке аз ҷанбаҳои муҳимтарини таҳқиқоти илмӣ аст. Таълимоти ӯро на ба ҳайси як мутакаллим, балки ба ҳайси як файласуф баррасӣ намуда, ӯро дар радифи бузургтарин файласуфони тоҷик, мисли Муҳаммад Зарқариёи Розӣ, Форобӣ, Сино, Мискавайх, Сухравардӣ, Берунӣ, Насриддини Тӯсӣ ва дигарон нишон додааст.

Мазмуну моҳияти автореферат аз он шоҳодат медиҳад, ки Элчибекзода Баҳригул Идибек бо таълимот ва ҷаҳонбинии Фаҳриддини Розӣ хубтар ошноӣ дошта, мавқеи ӯро баробари каломи фалсафӣ, дар дигар соҳаҳои илм низ назаррас арзёбӣ кардааст. Ҳатто омӯзиш ва таҳқиқи бисёр ҷанбаҳои таълимоти ин файласуфи асримиёнагии тоҷикро барои муҳақққони соҳаи фалсафаю психология, диншиносию сиёсатшиносӣ, ахлоқу тиб ва ғайра муҳим донистааст. Ошноӣ бо осору

сарчашмаҳои таърихӣ таълимоти Фаҳриддини Розӣ баёнғари он аст, ки то ба ҳол бисёр ҷанбаҳои афкори ӯ норавшан боқӣ мондаанд.

Элчибекзода Баҳригул Идибек ҳангоми омӯзиш ва таҳқиқи мавзӯи мазкур пеш аз ҳама ба мубрамияти мавзӯ, дараҷаи таҳқиқи мавзӯ, мақсади таҳқиқот, вазифаҳо, объекти таҳқиқот, предмети таҳқиқот, марҳила, макон ва давраи таҳқиқот, асосҳои назариявии таҳқиқот, асосҳои методологии таҳқиқот, заминаҳои эмпирикии таҳқиқот, нағзониҳои илмӣ таҳқиқот, нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот, дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот, муҳтавои асосии таҳқиқот ва ғайра таваҷҷуҳи хосса зоҳир намудааст.

Дар боби аввал, ки зери унвони “Заминаҳои таърихӣ-иҷтимоӣ ва ғоявии ташаккулёбии таълимоти Фаҳриддини Розӣ” номгузорӣ шудааст ва он аз се зербоб иборат мебошад, доир ба “Заминаҳои иҷтимоӣ-фарҳангии таълимоти фалсафии Фаҳриддини Розӣ”, “Таъсири “фарҳанги исломӣ” ба таълимоти фалсафии Фаҳриддини Розӣ” ва “Заминаҳои фалсафии ташаккулёбии андешаҳои Фаҳриддини Розӣ дар бораи инсон” маълумот медиҳад.

Дар ин қисмат пеш аз ҳама доир ба вазъи ғоявию фарҳангӣ ва бархӯрдҳои идеологии ҳокимонро баҳри расидан ба ҳокимият ва таъсири баҳсу ихтилофҳои динӣ – мазҳабӣ ҷараёну фирқаҳои исломӣ ва таъсири онҳоро ба ҷаҳонбинии Фаҳриддини Розӣ ба риштаи таҳқиқ кашидааст. Ҳамчунин таъсири афкори ақлгароёнаи мактаби муътазилаву мотурдия, исмоилия, машшоия ва ғайраро нишон додааст. Ҷиҳати ҷолиби дигар ин қисмат дар он аст, ки муаллиф муносибати ақлгароёнаи Фаҳриддини Розиро дар каломӣ исломӣ ва ба он мазмуни фалсафӣ бахшидану зери таъсири таълимоти файласуфон қарор гирифтани ӯро дар таҳқиқоти худ нишон дода тавонистааст.

Дар боби дуюм, ки зери унвони “Андешаҳои Фаҳриддини Розӣ доир ба масъалаи табиат ва моҳияти инсон” номгузорӣ шудааст ва он аз се зербоб иборат мебошад, доир ба “Мақоми инсон дар таълимоти фалсафии Фаҳриддини Розӣ”, “Табиати инсон дар антропологияи Фаҳриддини Розӣ” ва «Консепсияи «Инсонӣ комил» дар таълимоти антропологияи Фаҳриддини Розӣ» маълумот медиҳад. Дар ин қисмат муаллифи автореферат доир ба табиат ва моҳияти инсон маълумот дода, чунин таъкид месозад: “инсон бо тамоми хусусият ва моҳияти худ аз дигар мавҷудот фарқи кулӣ дорад, ки ҳар яке аз ин тақсимбандиҳо мартабаи инсонро дар миёни ҳама мавҷудот бо чунин хусусиятҳо мушаххас месозад:

а) бо хусусиятҳои моддӣ ва ҷисмонӣ; б) бо хусусиятҳои наботӣ; в) бо хусусиятҳои ҳайвонӣ; г) бо хусусиятҳои инсонӣ”. (автор.саҳ.18.)

Паҳлӯи дигари бо арзиш будани мавзӯи таҳқиқотии авореферати диссертатсия дар он дида мешавад, ки муаллифи он Элчибекзода Баҳригул Идибек аҳмияти онро дар шароити имрӯзаи ҷомеаи Тоҷикистон нишон додааст ва ҳангоми баррасии он бо далелҳои илман асоснок ҳар як андешаи худро исбот намудааст. Аз сӯи дигар баррасии масъали инсонӣ комил низ дар муқобили фаҳмишҳои фатализи динӣ ва куркура, дурӣ аз зиндагӣ ва дунё, рӯҳафтадогию маъюсӣ ва дигар андешаҳои ифротгароёна дур буда, баръакс дар ташаккули ҷаҳонбинии фалсафӣ ва камолоти маънавии ҷомеа, бахусус ҷавонон метавад таъсири хубе расонад.

Мавзӯи таҳқиқотии муаллиф, ки барои ҷимоя пешниҳод мегардад аз муқаддима, ду боб, шаш зербоб, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат мебошад. Номгузори бобҳо ва зербобҳои автореферати диссертатсия аз ҷиҳати номгузорӣ пайдарҳам буда, бо ҳамдигар муҳолиф нестанд. Зербобҳои ҳар як боб комилан ифодагари мазмуни мавзӯи таҳқиқотиро дар бар мегирданд.

Саҳми бевоситаи муаллифи автореферат дар омӯзиш ва таҳлилу баррасии мавзӯи мазкур, мубрамият ва навгониҳои он, нуктаҳо, ки ба ҷимоя пешниҳод мешаванд дар мақолаҳои илмӣ, фишурдаҳо, дар конференсияҳои илмӣ-назарияи сатҳи ҷумҳуриявӣ ва байналмиллалӣ ифода ёфтаанд. Тарзи масъалагузорӣ, баррасии онҳо, муҳокима ва равиши автореферат мавқеи шахсии муаллифи диссертатсияро ошкоро нишон медиҳад.

Баробари ин ҳама дастоварду навгониҳо ва нуктаҳои ба ҷимоя пешниҳодшаванда, баъзе камбудии ҷузъие низ дар дохили он дида мешавад, ки бартараф сохтани онҳо метавонад арзиши онро беҳтар созад:

1. Оё Фаҳриддини Розӣ ягон асари бевосита ба масъалаи инсон навиштааст ё не, ки аз ҷониби муаллифи автореферати диссертатсия нишон дода нашудааст;

2. Дар масъалаи инсоншиносӣ саҳми Фаҳриддини Розӣ на ба ҳайси як файласуф ва на як мутакаллим равшан нашудааст, то барои хонанда мавқеи ин донишманди асрмиёнагӣ ошкор гардад.

Дар баробари ин ҳама камбудию хатоҳои мавҷудбуда автореферат ва мақолаҳои ба нашр расонидаи муаллиф мазмуни диссертатсияро комилан ифода меkunанд. Мавзӯи барои ҷимоя интихобнамудаи

муаллифи автореферати диссертатсия Элчибекзода Баҳригул Идибек таҳқиқоти нав буда, он метавонад дар рушди минбаъдаи фалсафаи тоҷик нақши бориз дошта бошад

Дар асоси далелҳои зикргардида, автореферати диссертатсияи Элчибекзода Баҳригул Идибек дар мавзӯи «Масъалаи инсон дар таълимоти Фахриддини Розӣ», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 09.00.03. – Таърихи фалсафа ҳамчун кори илмӣ анҷомёфта буда, он ба талабот ва шартҳои дарёфти дараҷаи илмӣ тибқи «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30.06.2021, №267 ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 09.00.03. – Таърихи фалсафа мебошад.

Тақриздиханда: н.и.ф., муаллими калони
кафедраи диншиносии ДМТ

Калонзода Ф.И.

Суроға: индекс, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, ноҳияи Шохмансур
кӯчаи Айни, бинои 54/1, хучраи 50
Тел.: (+992) 933327363
E-mail: kalonzodafaridun@gmail.com

Имзои Калонзода Ф.И.-ро тасдиқ мекунам.

Сардори раёсати кадрҳо
ва корҳои махсуси ДМТ

Тавқиев Э.Ш.

Суроғаи муассиса:

шаҳри Душанбе, ноҳияи Шохмансур,
хиёбони Рӯдакӣ 17

Тел.: (+992-37) 2 21 7711

E-mail: info@tnu.tj

13 08 соли 2025